

En nom de Déu

El viatge de quatre hores a través de la boscúria entre Kano i Jos, a Nigèria del Nord, mostra molts dels elements característics de la vida africana: punts de control amb soldats corruptes, clots enormes i nens esquilts amb samarretes de futbol assecant arròs als camins. Però aquest viatge presenta una particularitat: és un viatge al llarg d'una frontera religiosa.

Nigèria, dividida a parts iguals entre cristians i musulmans, és un país on la gent s'identifica primer amb la seua religió i després com a nigerians (vegeu la taula 1, pàgina següent). Shehu Sani, cronista local de la violència religiosa, estima que al voltant de 20.000 persones han estat assassinades des de 1990 en nom de Déu. Kano, al centre del nord

La religió farà un gran paper en la política d'aquest segle. El TEMPS us ofereix la traducció del dossier especial elaborat per John Micklewaith, editor als EUA de *The Economist*, en el qual es demana com ens n'hauríem d'ocupar.

islàmic, va sancionar la llei islàmica o xària fa set anys. Molts dels cristians que en fugiren acabaren a Jos, capital de l'estat de Plateau, on comença el sud cristià. La carretera entre els dos pobles és jalonada d'esglésies i mesquites que competeixen entre elles.

Aquest és un dels molts camps de batalla religiosos d'aquesta part de l'Àfrica.

Els cristians evangèlics, amb el suport econòmic de les almoines dominicals dels Estats Units, avancen cap al nord. Allà xoquen amb els fonamentalistes islàmics, que compten amb el suport dels petrodòlars saudites i avancen cap al sud. La bretxa entre cristians i musulmans només és una forma de competició religiosa al nord de Nigèria. Els esdeveniments

de l'Iraq han enfrontat els sunnites, que constitueixen la majoria musulmana de Nigèria, contra els xiïtes, més ben organitzats; Sani reconeix que hi ha hagut cinquanta morts a causa de violència intramusulmana. Al bàndol cristià, els catòlics lliuren una batalla més pacífica contra els evangèlics protestants, que han reblert la carretera amb signes prometent la redempció immediata. Quan arriben a Jos i veuen un cartell sobre "l'ABC de la nutrició", us sorprendreu en descobrir que és un cartell publicitari d'una marca de xocolata.

Recentment, els cristians han tornat a Kano, en part perquè la xària (que en qualsevol cas només s'aplica als musulmans) s'ha administrat fins ara amb compassió. No se n'ha executat cap de les sentències més sagnants. Les eleccions de l'abril es van resoldre amb un resultat prou laic, després de tot —amb l'intercanvi de diners i paperetes entre els barons polítics locals al bungalou del Prince Hotel.

Però no cal burxar gaire perquè les coses es tornen a caldejar. El nord musulmà, el molesta que el sud cristià agabelle els ingressos derivats del petroli a Nigèria. Quan, a principi de l'any passat, els misteriosos *talibans negres* van atacar una comissaria de policia a Kano, vora vint militants van perdre-hi la vida. Al setembre, joves musulmans van botar foc a comerços després de circular rumors que un mestre cristià de la zona havia dibuixat una caricatura del profeta Mahoma. I els missioners encara continuen pujant provocativament cap al nord. Salihu Garba, un prominent musulmà convertit al cristianisme (que ha sobreviscut a diversos intents d'assassinat), afirma que l'Església evangèlica d'Àfrica Occidental té ara 157 esglésies a l'estat de Kano —el doble que fa cinc anys.

El viatge de Kano a Jos pot semblar un viatge en el temps. De fet, les fronteres religioses solquen tot el planeta.

De manera evident, americans i britànics no es moririen a l'Iraq i a l'Afganistan si dinou joves musulmans no hagueren atacat els Estats Units en nom d'Al·là. Les grans intervencions militars anteriors d'Occident havien estat per a protegir els musulmans de Bòsnia i de Kosovo dels serbis ortodoxos i dels croats catòlics. La propera guerra dels

Estats Units, però, podria ser contra la República Islàmica de l'Iran. Uns altres conflictes han adquirit un nou caire religiós. A l'enverinada guerra sobre Palestina, cada vegada més gent clama que Déu és al seu costat (mentre alguns dels seus principals zelotes viuen a quilòmetres del conflicte). A Myanmar (Birmània), els monjos budistes per poc no enderroquen el pèrfid règim militar, però a Sri Lanka han perpetuat un sagnant conflicte amb els musulmans. Si l'Índia celebra eleccions enguany, un pont suposadament construït pel déu Ram (i un equip de mones) entre l'Índia i Ceilan pot importar tant com un acord nuclear amb els Estats Units.

Les repúbliques ex-soviètiques també recauen en l'opi del poble. La policia secreta de Rússia, el KGB, perseguia la religió: el seu successor, l'FSB, té una església ortodoxa pròpia enfront de la seua seu. Al parlament de Polònia, el president se senya abans d'asseure's a l'escó. Alguns dels tecnòcrates xinesos creuen que el confucianisme, condemnat per Mao per *feudal*, és una argamassa so-

cial útil en un país ràpidament canviant. Però van reprimir brutalment una secta budista, Falun Gong, i s'amoïnen perquè el nombre de parroquians cristians potser ja supera i tot el de membres del Partit Comunista.

En la política occidental, la religió també ha tomat a l'espai públic. El president dels Estats Units comença cada dia amb una genuflexió, i cada reunió de gabinet amb una pregària. La manera més fàcil de distingir un republicà d'un demòcrata és preguntar-li cada quant va a missa. I, tot i que els liberals europeus es burlen de la teocràcia americana, els conservadors americans diuen que l'Europa laica i sense fills es va convertint en *Euràbia*.

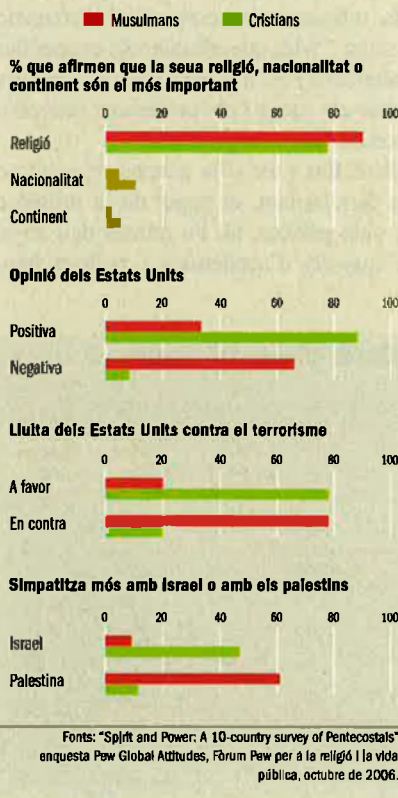
Molts intel·lectuals laics pensen que l'autèntic *xoc de civilitzacions* no es produeix entre diferents religions, sinó entre superstició i modernitat. Una rastellera d'èxits de vendes giraven al voltant de la religió —*La fi de la fe*, de Sam Harris, *El miratge de Déu*, de Richard Dawkins, i *Déu no és gran: com la religió ho enverina tot*, de Christopher Hitchen. Aquest contraatac mostra una certa intensitat religiosa; Dawkins ha creat una organització per a ajudar els ateus de tot el món.

Part d'aquesta fúria laica, especialment a Europa, prové de l'exasperació. Al capdavant, des de la Il·lustració ha estat un cànon del pensament progressista que la modernitat —aquesta combinació embriagadora de ciència, educació i democràcia— anihilaria la religió. Senzillament, això no ha passat. Les xifres sobre observança religiosa són notòriament poc fiables, però la majoria semblen indicar que el tomb al laïcisme s'ha contingut, i algunes fins i tot mostren que la religió creix. La proporció de persones vinculades a les quatre confessions més grans del món —cristianisme, islamisme, budisme i hinduisme— va passar del 67% el 1990 al 73% el 2005, i pot assolir el 80% el 2050 (vegeu la taula 2, pàgina següent).

A més, des d'un punt de vista laic, floreixen els pitjors tipus de religió i als llocs menys oportuns. En general, avancen més les versions més dures de la religió —com ara les que afirmen que Adam i Eva es van conèixer fa 6.003 anys. Alguns dels nous conversos pertanyen al grup dels oblidats (el pentecostalisme

La fe tot ho venç

Visions dels nigerians per religió, % del total.

Tres membres de la comunitat sikh marxen durant una processó feta per celebrar el naixement del primer guru sikh, després de la mort del guru Nanak Dev Ji, el novembre passat.

s'ha propagat com la pólvora a les *favelas* del Brasil), però no tots. Els evangèlics americans tendeixen a ser ciutadans acomodats i amb educació. A l'Índia i a Turquia, els partits religiosos han crescut al caliu d'una burgesia creixent.

Amb la modernitat per bandera, la religió, una qüestió eterna, s'ha posat de moda. El pare Richard John Neuhaus diu que, quan va fundar el seu Centre Religió i Societat el 1984, només hi havia quatre centres de religió i vida pública als Estats Units. Ara, calcula, n'hi ha més de 200. Els creients es deixen sentir cada vegada més en tota mena d'àmbits, incloent-hi l'empresa. La religió també brota a l'economia. Niall Ferguson, un historiador escocès, va reexaminar la teoria de Max Weber de l'ètica laboral protestant per explicar per què els europeus treballen menys que els americans.

El jardí de l'Edèn. Philip Jenkins, un dels experts en religió dels Estats Units, assegura que quan els historiadors estudien aquest segle probablement veuran la religió com "la principal força destructora de l'home, dictant actituds envers la llibertat i la militància política, conceptes de nacionalitat i, és clar, conflictes i guerres". Si hem de basar-nos en els seus primers set anys, és molt probable que Jenkins tinga raó.

Què ha canviat? Els principals protago-

nistes no ajuden gaire a trobar-hi explicació. Els creients fabriquen normalment alguna versió del "no es pot ocultar la veritat per sempre". Els sociòlegs indiquen que, fora d'Europa occidental, la majoria de persones sempre han estat religioses. Peter Berger, degà de la matèria, renya els periodistes perquè investiguen la regla religiosa en compte de l'excepció secular: "Més que estudiar els evangèlics americans i els musulmans islàmics, caldria mirar els suecs i els professors universitaris de Nova Anglaterra."

Però fins i tot si la pietat subjacent no ha canviat tant, el paper de la religió a la vida pública, sí. Fa només deu anys, la majoria d'acadèmics i polítics hau-

rien titllat d'inversemblant l'afirmació de Jenkins que la religió revesteix una importància cardinal en política.

Al capdavant, durant la major part del segle XX, la religió fou bandejada de la política. Per a la majoria d'elits, Déu havia estat desmuntat per Darwin, descartat per Marx i desconstruït per Freud. Stalin l'expulsà per força, però a la major part d'Europa occidental, ni tan sols calia això: la religió havia anat minvant durant segles. A la Gran Bretanya, el "llarg toc de retirada" de l'anglicanisme que lamentava Matthew Arnold es va esmoreir fins a convertir-se en un eco llunyà al segle XX.

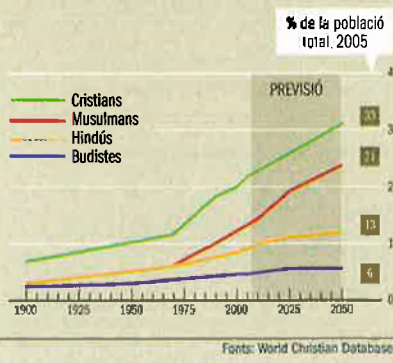
Als Estats Units, el nombre de fidels es mantingué alt, però els cristians evangèlics es van retirar de la política, avergonyits pel fracàs de la prohibició de l'evolució a les escoles i el popular judici contra John Scopes (on es feu burla dels creacionistes). El 1960, Jack Kennedy va assegurar al país que el seu catolicisme no contaminaria la seua política. El 1966, la revista *Time* va publicar una famosa portada en què s'inquiria: "Déu ha mort?". Tres anys més tard, l'home va posar els peus a la Lluna, amb què conqueria metafòricament el cel.

Per als líders postcolonials moderns del món en desenvolupament, el secularisme i el progrés eren indestriables. "El fess-deia Kemal Atatürk— reposava sobre els nostres caps com un signe d'ignorància i fanatisme." A l'Índia, Jawaharlal Nehru desitjava fer "una bona neteja" de la religió organitzada: "Quasi sempre sembla sinònim d'obcecació i involució, dogmatisme i intolerància, superstició i explotació, i defensa d'interessos particulars." A Egipte, Gamal Abd al-Nasir, Nàsser, cap indiscutit del nacionalisme àrab, va prendre mesures dràstiques contra els Germans Musulmans. Els nous governants africans van nacionalitzar les escoles missioneres on s'havien educat. Fins i tot l'*estat jueu* va considerar la religió una distracció: després de la fundació d'Israel el 1948, el laic David Ben Gurion va accedir a permetre que la llei rabínica prevalgués en qüestions com ara el matrimoni i el divorci, en part perquè assumia que els ortodoxos acabarien desbandats.

En retrospectiva, el punt d'inflexió va arribar molt abans que Ossama Bin Laden declarés la seua jihad contra jueus i

Què creu el món

Població per religió, milers de milions

croats. Per a Timothy Shah, un investigador al Consell de Relacions Exteriors de Nova York que escriu un llibre sobre el laïcisme, el punt d'inflexió simbòlic fou la Guerra dels Sis Dies de 1967. Va significar una derrota que esclafà el panarabisme secular, mentre que la *miraculosa* victòria d'Israel donava a Déu més veu en la seua política, cosa que enfortia el moviment colonitzador. Aquell mateix any, un partit nacionalista hindú va obtenir el 9,4% dels sufragis en unes eleccions a l'Índia.

A final de la dècada dels 70, aquesta contrarevolució estava en ple auge. Els Estats Units havien elegit Jimmy Carter, el primer president orgullós de ser un cristià *born again* o renascut; Jerry Falwell havia fundat la Majoria Moral; l'Iran havia substituït el mundà xa per l'aiatol·là Khomeini; Zia ul-Haq anava per feina islamitzant el Pakistan; hom concedia formalment al budisme el lloc d'honor a la Constitució de Sri Lanka; i un polonès anticomunista es convertia en pontífex màxim de l'Església Catòlica.

Què va produir aquest canvi? Els creients inevitablement hi veuen una revolta popular contra els ultratges del laïcisme elitista –bé la legalització de la pornografia pel Tribunal Suprem dels Estats Units, bé les vexacions d'Indira Gandhi als hindús. Des d'un punt de vista més laic, John Lewis Gaddis, un historiador de Yale, indica que gran part de la política religiosa data dels anys 70, una època en què els *ismes* més mundans semblaven fracassar. Llavors, les malvestats de la Unió Soviètica havien convertit el marxisme en un mal acudit, i el capitalisme s'estavellava contra alguns perillosos guarda-raïls (crisis del petroli, hiperinflació). Més generalment, es qüestionava la capacitat dels polítics de resoldre problemes com la delinqüència o la desocupació: la fe en els governs va decaure pertot arreu als 70 –i s'ha mantingut baixa des d'aleshores.

Però per què sembla que el poder de la religió haja crescut? La primera raó és un seguit de reaccions i contrareaccions. El fonamentalisme islàmic, per exemple, ha ajudat a esperonar el judaisme i l'hinduisme radicals, que al seu torn han enfortit el fervor dels musulmans. Hamàs deu molt als colons d'Israel. Sense Falwell, ni Hitchens ni Dawkins no cobrarien tants drets d'autor.

EF E
Els nobles cavallers nigerlans celebren el final del ramadà, en una festa en honor de l'emir de Kano, en aquesta ciutat de Nigèria.

En segon lloc, la darrera forma de modernitat –la globalització– ha donat impuls a la religió. Per als tradicionalistes, la fe ha actuat com una barrera contra el canvi. Als barris benestants, la fe ha esdevingut una mena de norma d'estil de vida. D'aquí ve que el llibre religiós més venut als Estats Units s'intitule *Una vida amb propòsit*.

Descens a l'Hades. Siga quina siga la causa exacta, dos grups de persones en particular han treballat per adaptar-se a aquest nou món. El primer l'integren els polítics, especialment els responsables de la política exterior. La *realpolitik* és maldestra amb l'irracional. Per exemple, la religió no figura a l'índex de *Diplomàcia*, l'obra mestra de 900 pàgines de Henry Kissinger sobre l'art de governar (un error, admet l'antic se-

cretari d'estat, que constata ara algunes "analogies depriments" amb l'Europa del segle XVII).

Kissinger no està sol. Abans de l'11 de setembre de 2001, la majoria de llibres de referència (amb l'excepció del *Xoc de civilitzacions* de Samuel Huntington) predeien una fi laica de la història. *The Economist* tenia tanta fe en el traspàs del Totpoderós que en vàrem publicar la necrologia a la nostra edició del mil·lenni. Madeleine Albright recorda una reunió sobre Irlanda del Nord a final dels anys 90 al Departament d'Estat en què un diplomàtic li demanà, capficat: "Qui ho havia de dir, que hauríem d'abordar un conflicte religiós a les acaballes del segle XX?"

L'11 de setembre ho va canviar tot. Fa un decenni, una proposta de la CIA d'estudiar la religió fou vetada com a "mera

sociologia”; això, segurament, ara no passaria. Però encara es cometen errors. Quan els Estats Units van anar a l'Iraq, la població es feia creus de la política exterior inspirada per Déu de George Bush; de fet, hi hauria ajudat que Donald Rumsfeld *et alii* hi hagueren entès més, en religió –especialment la diferència entre xiïtes i sunnites. “Allà on mirem, hi ha problemes religiosos”, admet un membre (cristià renascut) de l'equip de Bush. “I no solament és l'islam. Hi ha els ortodoxos a Rússia, el nacionalisme hindú a l'Índia, els cristians a la Xina... la llista és llarga.”

L'altre grup que treballa per adaptar-se al paper de la religió a la vida pública són els liberals. Quan la devoció religiosa senzillament no resulta raonable –per exemple, quan les escoles ensenyen el creacionisme–, és fàcil de combatre. Però en moltes disputes trobem respostes liberals en ambdues bandes. Els qui adopten la religió avui dia ho fan per convicció. És liberal prohibir a un treballador de British Airways que duga un crucifix? Quins drets es vulneren quan una majoria de persones en un autobús turc demanen al conductor que s'ature per a resar?

Sembla que s'ha reobert un cisma en el liberalisme europeu que es remunta a les dues revolucions fundadores. A França, on el catolicisme era l'única confessió, els *révolutionnaires* avorrien Déu com a part crucial de l'*ancien régime*: la política, deien, restaria protegida en el futur d'aquest mal. En canvi, els Pares Fundadors dels Estats Units, acostumats a múltiples confessions en mútua competència, adoptaren una visió més benigna. Separaren l'església de l'estat, no pas menys per protegir la primera del segon que a l'inrevés.

Aquest reportatge especial prova de suscitar tots aquests conflictes. S'ha de prendre amb tres precaucions mèdiques. Primera, moltes xifres en religió són esquivades: la majoria d'esglésies inflen el seu suport i molts governs no registren la religió als censos (a Nigèria la millor font són els historials clínics). Segona, en un camp on molts creients asseguren conèixer totes les respostes, això presenta molts interrogants. I la darrera: atesa l'emoció que suscita la matèria, és molt probable que el que segueix us ofenga.

Adeste, fideles

Definitivament, Déu no ha mort, però ara té moltes més varietats.

Esmenteu una *megaesglésia* i la majoria pensarà en un flamant edifici en un barri residencial benestant dels Estats Units. En realitat, la majoria de megaesglésies es troben fora dels Estats Units. A Guatemala, els pentecostals han construït el que podria ser l'edifici més gran de l'Amèrica Central: Mega Frater (Gran Germà) inclou una església de 12.000 places, una enorme piscina baptismal i un heliport. Una església a Lagos pot traure suposadament 2 milions de persones al carrer. Però cinc de les deu megaesglésies més grans del món es troben en un sol país: Corea del Sud.

La més gran de totes, Yoido Full Gospel Church, és davant l'assemblea nacional a Seül, una astuta posició política. A primer cop d'ull sembla poc cridanera –una taca marró envoltada d'edificis d'oficines–, però Yoido compta amb 830.000 membres, un nombre que, assegura, creix de 3.000 membres cada mes. Un de cada vint habitants de l'àrea metropolitana de Seül n'és membre.

Cadascun dels set oficis dominicals a Yoido és un repte logístic: a banda de les 12.000 persones al santuari principal, 20.000 més segueixen l'ofici per televisió en capelles plenes de gom a gom, distribuïdes en edificis de la vora. Vora 38.000 nens hi van a catecisme el diumenge. Quan acaba un servei i en comença un altre, vora 60.000 persones que hi entren i que en surten són dirigits per agents de trànsit parroquials vestits amb jaqueta blanca. Si voleu assistir a un dels dos oficis en què intervé el fundador de l'església, David Cho, hi heu d'anar una hora abans, o no hi entrareu.

No us faltarà entreteniment mentre espereu. El cor (un de dotze) ja canta himnes a l'uníson, acompanyat per l'orquestra (una de tres). Els fidels tam-

bé canten, amb pantalles de televisió gegantines on es llig la lletra a l'estil karaoke. Les imatges de l'ofici són transmises a centenars d'esglésies satèl·lit d'arreu del món i a la Muntanya de la Pregària, un campament religiós de caire espartà pròxim a la frontera amb el nord. S'hi ofereix traducció a l'anglès, japonès, xinès, castellà, francès, indonesi, malai i àrab.

Comparat amb els predicadors americans, Cho és un personatge relativament poc cridaner. Amb ulleres, corbata i impecable casulla vermella, sembla més aviat un polític asiàtic de tall tecnòcrata. Fa servir un to lògic i fluid. El tema d'avui és “Deslliureu-nos del Maligne”.

El pecat i Satanàs són omnipresents, assegura, però si n'ignoreu les seduccions, “la vostra tomba ja és buida”. Quan cita l'evangeli, el passatge apareix a les grans pantalles de televisió. Cho crida per l'alliberament de Corea del Nord i cita Edward Gibbon. Aleshores invita la gent a tocar la part del seu cos que necessita més curació. Hi ha crits de guariment. Quan finalment s'asseu, una jove cantant d'òpera canta mentre es fa la col·lecta –a sacs plens, en bosses daurades i vermelles–, que es deposita davant la trona.

Divideix i multiplica. Per als crítics de Cho, Yoido, com moltes més megaesglésies, és un negoci dels nostres

Un Déu vivent

Pentecostals, % que han:

	testimoniat guariments divines	rebut revolucions divines	experimentat o testimoniat exorcismes
Estats Units	62	54	34
Brasil	77	64	80
Xile	77	55	62
Guatemala	79	59	62
Kenya	87	57	86
Nigèria	79	64	75
Sud-Àfrica	73	64	60
Índia	74	31	41
Filipines	72	58	52
Corea del Sud	56	20	30

Font: Fòrum Pew per a la religió i la vida pública, octubre de 2006